

KRIMINĀLTIESĪBU APAKŠNOZARE

JĒDZIENA „SPĪDZINĀŠANA” KRIMINĀLTIESISKĀ IZPRATNE

Dr. iur. Aldona Kipāne,

Rīgas Stradiņa universitāte, Juridiskā fakultāte, Latvija

Krimināllikums (turpmāk – KL) paredz atbildību par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbīgu rīcību (t. sk. spīdzināšanu). Termins „vardarbīgs” Latviešu valodas vārdnīcā ir skaidrots kā „tāds, kas lieto rupju varu, lai ar rupju varu piespiestu pakļauties kādu”. Savukārt „vardarbība” ir skaidrota kā rupjas varas lietošana; nelikumīga piespiešana¹. Vardarbības jēdziens ir daudzšķautņains, un KL, lai izceltu tā dažādos aspektus, tiek lietots vairākās nozīmēs. Vardarbības aprakstam tiek izmantoti tādi apzīmējumi, kā vardarbīga apiešanās; cietsirdīga apiešanās, cietsirdība; sevišķa cietsirdība; sišana; spīdzināšana; varmācība, mocīšana, uzbrukums vai arī draudi. Vardarbība, agresija, cietsirdība un nežēlība ir visuresoša, plašā mērogā pārstāvēts fenomens, un tās klātbūtne ir neatkarīga no kultūras zonas īpatnībām².

Vardarbības izpausmes var būt: 1) tieša; 2) netieša; 3) sadzīviska; 4) sadistiska vardarbība – vardarbības veicēju uzbudina upura sāpes un ciešanas; 5) perversa vardarbība – (izteikta sašķeltība – sabiedrībā pieņemama un korekta uzvedība no vienas puses un perversu vēlmju īstenošana slēptās darbībās no otras puses)³. Arī Krievijas zinātnieki R. Šarapovs (*Р.Д. Шарпов*) un S. Zemļukovs (*С.В. Землюков*) atzīmē, ka vardarbības jēdziens ietver ne tikai rīcības (darbības vai bezdarbības) raksturojumu, bet arī kaitīgo seku iestāšanos⁴. Krimināltiesībās vardarbību iedala – fiziskā vardarbība (enerģētiskā; mehāniskā), seksuālā vardarbība un psihiskā (emocionālā, informatīvā) vardarbība. Papildinot var norādīt vardarbības plašāku izpratni – psiholoģiska, ekonomiska, kā arī vardarbīga kontrole – tāda darbība vai darbību kopums, kas ietver aizskaršanu, seksuālu piespiešanu, draudus, pazemošanu, iebiedēšanu vai citas vardarbīgas darbības,

kuras mērķis ir kaitēt, sodīt vai iebiedēt upurī⁵. **Ekonomiskā vardarbība** – jebkura darbība, kas vērsta uz cietušā pakļaušanu, varmākam izmantojot savu pārāko finansiālo situāciju, piemēram, ienākumu slēpšana, cietušā ienākumu atņemšana, cenšanās nepieļaut, lai cietušais gūtu ienākumus, naudas došana, ja cietušais ir izpildījis kādas prasības u.c.⁶

Vardarbība visdažādākajās tās izpausmēs ir kaitīga. Viena no kaitīgākajām vardarbīgas uzvedības izpausmēm ir spīdzināšana. Ar vārdu “spīdzināt” apraksta fizisku sāpju izraisīšanu (kādam), psihiskas ciešanas vai draudus ar tām, lai panāktu, ka (tas), piemēram, atzīstas, piekrīt veikt kādu uzdevumu, darbību⁷. Spīdzināšana, cietsirdīga un cieņu pazemojoša izturēšanās var būt vērsta pret cilvēku vai citu dzīvu būtni, nodarot gan fiziskas sāpes un ciešanas, gan morālas ciešanas. Farlex vārdnīcā terminam „spīdzināšana” (*torturing*) dots šāds skaidrojums – apzināta, sistemātiska fizisku vai garīgu ciešanu nodarīšana, ko viena vai vairākas personas nodara, piespiežot ar varu citai personai sniegt informāciju vai atzīties vai citu iemeslu dēļ⁸.

Raksta mērķis ir raksturot spīdzināšanas krimināltiesisko tvērumu. Temata aktualitāti nosaka specifiskās īpatnības, kas izpaužas terminā “spīdzināšana” krimināltiesiskajā kontekstā. Pētījumā izmantotas tiesību normu iztulkošanas metodes: gramatiskā, sistēmiskā, teleoloģiskā un vēsturiskā, kā arī analītiskā metode, analizējot tiesību doktrīnu un tiesu praksi, un salīdzināšana, sniedzot ieskatu Igaunijas Republikas un Lietuvas Republikas tiesiskajā regulējumā.

Cilvēces attīstības vēsturiskā gaita parāda, ka spīdzināšana jeb cilvēka mocīšanas fenomens zināms no antīkajiem laikiem. Tās izpausmes ir pavisam ikdienišķa parādība, gan senajos laikos,

gan viduslaikos. Piemēram, Senajā Ķīnā sods izcēlās ar bardzību. Soda mērķis bija sagādāt vainīgajam ciešanas. Soda smagums bija atkarīgs no sociālā ranga – jo rangs augstāks, jo vieglāks sods. Spīdzināšana kā soda veids vai piespiešana atzīties, vai sniegt liecību, bija inkvizīcijas pratināšanas metode (nežēlīga rīcība; mocības). Tāpat Vācijas krimināltiesību un kriminālprocesa kodeksa „Karolīna” galvenais piespiešanas līdzeklis bija spīdzināšana (tortūra). Spīdzināšana dalījās piecās pakāpēs. No spīdzināšanas atbrīvoja slimos, invalīdus, vecos, kā arī aristokrātus, ja viņu noziegumi nebija smagi⁹. Līdz pat 19. gadsimtam galvenā noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanas metode bija spīdzināšana, un par labāko pierādījumu (*regina probationum*) tika uzskatīta vainojamās personas atzīšanās. Otrā pasaules kara laikā miljoniem cilvēku pieredzēja smagus aizskārumus fašistiskās Vācijas izveidotajās koncentrācijas nometnēs.

Mūsdienās spīdzināšana ir plaša problēma, kam starptautiskā sabiedrība pievērš pastiprinātu uzmanību. Spīdzināšana, necilvēcīga vai pazemojoša izturēšanās ir atzīstama par vienu no smagākajiem cilvēktiesību pārkāpumiem. Nenoliedzami, ka spīdzināšanas, pazemošanas un sliktas izturēšanās absolūts aizliegums ir svarīga starptautiska norma, kas paredzēta gan ANO, gan reģionālajās cilvēktiesību konvencijās. Latvijas Republikas Satversmes 95. pants aizsargā cilvēka godu un cieņu. Minētajā pantā noteikts, ka spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cieņu pazemojoša izturēšanās pret cilvēku ir aizliegta. Nevienam nedrīkst pakļaut nežēlīgam vai cilvēka cieņu pazemojošam sodam. Satversmes 89. pants nosaka, ka “valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem”.

Kriminālprocesa likums izvirza prasību kriminālprocesa norises gaitā ievērot cilvēktiesības. Viens no būtiskiem cilvēktiesību ievērošanas principiem kriminālprocesā ir spīdzināšanas un pazemošanas aizliegums. Kriminālprocesa likuma 13. pantā noteikts, ka nevienam nedrīkst pazemot, šantažēt, spīdzināt vai draudēt ar spīdzināšanu vai vardarbību, vai arī lietot vardarbību. Piespiedu pasākumi ir pieļaujami tikai likumā noteiktajā kārtībā, ja persona pretojas atsevišķas procesuālas darbības veikšanai, kavē tās norisi vai atsakās pildīt procesuālos pienākumus. Lai pārvarētu fizisku pretošanos, izņēmuma gadījumos, ir pieļaujams piemērot fizisku spēku, bet nevajadzīgi

nenodarot sāpes šai personai un nepazemojot to¹⁰.

Spīdzināšanas un pazemošanas aizlieguma pārkāpums ietekmē kriminālprocesa taisnīgumu un pierādījuma pieļaujamību. Piemēram, 2014. gada 11. februāra Eiropas Cilvēktiesību tiesa spriedumā lietā Nr.9278/06 *Cēsnieks pret Latviju*, atzīta par pamatotu V. Cēsnieka sūdzība par notiesāšanu uz pierādījumu pamata, kas bija iegūti, pārkāpjot Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 3. pantā (spīdzināšanas, cietsirdīgas izturēšanās aizliegums) ietvertās garantijas. Izteikta atziņa, ka tādu pierādījumu izmantošana, kas iegūti, pārkāpjot vienas no būtiskākajām Konvencijā nostiprinātajām garantijām – spīdzināšanas aizliegumu – vienmēr radīs nopietnas šaubas par kriminālprocesa kopējo taisnīgumu¹¹. Ja apsūdzētais tiesā norāda uz viņa liecību iegūšanu pirmstiesas kriminālprocesā, pielietojot vardarbību no policijas darbinieku puses, tiesai jāpārlicinās, vai veids, kādā iegūti pierādījumi, ar kuriem pamatota apsūdzība, un līdz ar to arī tiesvedība kopumā bijusi taisnīga, proti, vai ir ievērots Kriminālprocesa likuma 13. pantā nostiprinātais kriminālprocesa pamatprincips – spīdzināšanas un pazemošanas aizliegums, un vai visas apsūdzētā liecības, kuras izmantotas pierādīšanā, ir atzīstamas par pieļaujāmām¹².

Lai arī sākotnēji spīdzināšanas aizliegums galvenokārt tika piemērots saistībā ar aizturētā pratināšanu vai iebiedēšanu. Mūsdienās, gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa, gan Amerikas Cilvēktiesību tiesa ir paziņojusi, ka spīdzināšanas definīcija tiek pastāvīgi izvērtēta, ņemot vērā pašreizējos apstākļus un demokrātisko sabiedrību vērtību maiņu. Piemēram, Tiesībsargs analizējot medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu kriminālprocesa ietvaros, ir norādījis, ka personas brīvība var tikt ierobežota tikai saskaņā ar likumu. Turklāt jāņem vērā, ka situācijās, kurās personām ir atņemta brīvība, ievietojot tās psihiatriskajās iestādēs, pastāv augsts pārkāpumu risks, kas var būt līdzvērtīgs spīdzināšanai un citiem nežēlīgas apiešanās veidiem¹³. Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 5. pants līdzīgi Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 7. pantam nodala četras pakāpes, kā personas integritāte var tikt grauta: spīdzinot, nežēlīgi, necilvēcīgi vai pazemojoši apejoties ar personu vai viņu sodot¹⁴.

Latvijas likumdevējs spīdzināšanas jēdzienu sniedzis likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 24.¹ pantā.

Spīdzināšana – apzināta vairākkārtēja

vai ilgstoša personas darbība vai bezdarbība, nodarot citai personai stipras fiziskas sāpes vai psihiskas ciešanas, vai apzināta vienreizēja personas darbība vai bezdarbība, sagādājot citai personai stipras fiziskas vai psihiskas ciešanas, lai ietekmētu tās vai citas personas apziņu vai gribu.

Tiesu praksē atzīts, ka “spīdzināšana var raksturot tādas darbības, kuras, vainīgajam to apzinoties, raksturo vairākkārtīga vai ilgstoša sevišķu sāpju vai ciešanu sagādāšana cietušajam (piemēram, pēršana ar rīkstēm, knaibīšana, iedarbošanās ar termiskiem faktoriem, durstīšana ar asiem priekšmetiem u. tml.)”¹⁵. Noziedzīga nodarījuma sastāvus, kuros paredzēta atbildība par spīdzināšanas izdarīšanu, nodala:

- vispārējo subjektu – fiziska, pieskaitāma persona, kura sasniegusi vecumu, no kura iestājas kriminālatbildība; un
- speciālo (īpašo) subjektu – fiziska persona, kurai piemīt ne vien nodarījuma subjekta pamatpatzīmes, bet arī citas personai raksturīgas Krimināllikuma sevišķās daļas panta dispozīcijā paredzētas īpašības, kas ir konkrētā noziedzīgā nodarījuma sastāva subjekta obligātās pazīmes¹⁶.

Spīdzināšanas motīvs un mērķis var būt daudzveidīgs. Profesors U. Krastiņš norāda, ka motīvs ir tas cilvēka psihiskās darbības iekšējs pamudinājums, dziņa, tieksme, kas virza personas gribu uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Mērķis (nolūks) ir vēlamais rezultāts, ko cilvēks, kas izdara noziedzīgu nodarījumu, vēlas sasniegt. Tieši vēlēšanās ir tas moments, kas liecina, ka motīvs un mērķis ir vienīgi tādos nodarījumos, kurus izdara ar tiešu nodomu¹⁷. Spīdzināšana var tikt veikta dažādos nolūkos: lai kādu sodītu, atriebtos, piespiestu atzīties vai sniegt informāciju, varas un spēka izrādīšanai; pat politiskai “pāraudzināšanai”; atturēšanai no kādas darbības; piespiest personu kādai darbībai vai atturēties no tās; piespiest upuri vai trešo personu sniegt informāciju; mantkārīgs pamudinājums; sadiska tieksme, citi personīgi iemesli, u.c. Piemēram, *cietušais ar roku dzelžiem tika piesprādzēts pie sola un viņam pieprasīja nosaukt bankas kontu numurus. Kad cietušais atkārtoti atteicās izsniegt pieprasīto informāciju, vainīgās personas ar rokām un kājām izdarīja sitienu pa cietušā ķermeni. Kad tādā veidā neizdevās iegūt nepieciešamo informāciju par bankas kontiem, vainīgie sāka cietušo spīdzināt – dedzinot kāju augšstilbus un apakšstilbus ar krāsni sakarsētu krāsns krukli, tādā veidā cietušajam nodarot fiziskas sāpes un*

ciešanas un atstājot apdeguma pēdas uz cietušā kājām. Turpinot pielietot fizisku vardarbību un spīdzināšanu, viena no vainīgajām personām ar izmeklēšanas laikā nenoskaidrotu instrumentu salauza cietušā pirkstus, kā arī viens no vainīgajiem ar līmlentes palīdzību piestiprināja pie cietušā muguras, kurš atradās bez drēbēm, tikai apakšbiksēs, atkailinātus pie elektrības pievienotus elektrības vadus tādā veidā nodarot cietušajam fiziskas sāpes un ciešanas, nolūkā iegūt no cietušā viņus interesējošu informāciju. Pielietotās vardarbības rezultātā, cietušais nodeva vainīgo personu rīcībā pieprasīto informāciju par savu bankas kontu stāvokli. Neskatoties uz to, ka cietušais atklāja no viņa pieprasīto informāciju par saviem bankas kontiem un nosauca savu bankas kredītkaršu PIN kodus, attiecībā pret cietušo tika turpināta fiziska vardarbība – viņam ar nazi iegrieza ausī, izraisot ārēju asiņošanu, bet pēc tam ar krēslu iesita pa galvu, kas arī izraisīja asiņošanu. Neskatoties uz to, ka cietušais bija spiests piekrist vainīgo nelikumīgajām prasībām un nodeva viņu rīcībā viņus interesējošu informāciju par saviem bankas kontiem, spīdzināšana un sišana turpinājās līdz brīdim, kad konstatēja, ka cietušais ir miris¹⁸.

Krimināltiesību kontekstā, spīdzināšana raksturo noziedzīga nodarījuma objektīvo pusi – reālo izpildījumu, kas izpaužas kā prettiesiska, apzināta darbība vai bezdarbība. Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse ir personas uzvedības ārējā izpausme, kas rada vai var radīt kaitīgas izmaiņas apkārtējā pasaulē¹⁹. Spīdzināšana kā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas veids var tikt īstenota vairākos noziedzīgu nodarījumu sastāvus. Tiesiskā regulējuma salīdzinājumam izmantoti Igaunijas Soda Kodekss²⁰ un Lietuvas Kriminālkodekss²¹.

Autore piedāvā šādu iedalījumu:

- 1) Spīdzināšana, kas veikta noziegumos pret cilvēci un kara noziegumā.** Noziegums pret cilvēci var izpausties kā spīdzināšana (KL 71.² pants). Nodarījums apdraud civiliedzīvotāju dzīvību, veselību, personisko brīvību un citas cilvēka pamattiesības un pamatbrīvības. Romas Starptautiskās krimināltiesas statūtu, 7. panta 2.1. punkta e izpratnē “**spīdzināšana**” **nozīmē neciešamu fizisku vai garīgu sāpju vai ciešanu apzinātu radīšanu personai, kas atrodas apsūdzētā aizbildniecībā vai kontrolē; paredzot, ka spīdzināšana neietver sāpes vai ciešanas, kuras rodas vienīgi likumīgu sankciju rezultātā un kuras nav atdalāmas no šīm sankcijām vai rodas nejauši**²². Starptautiskās krimināltiesas statūtu 7. pants

noziegumus pret cilvēci raksturo kā darbības, kas vairākkārtēji veiktas kā daļas no plaša vai sistemātiska uzbrukuma, apzinoties šā uzbrukuma būtību, kas vērstas pret civiliedzīvotājiem, saskaņā ar valsts vai organizācijas politiku, vai sekmējot valsts vai organizācijas politiku izdarīt šādu uzbrukumu. Spīdzināšanas elementi ir šādi: 1) ar darbību vai bezdarbību nodarītas smagas fiziskas vai garīgas sāpes vai ciešanas; 2) darbība vai bezdarbība ir apzināta; 3) darbības vai bezdarbības mērķis ir informācijas vai atzišanās iegūšana, vai personas vai trešās personas sodīšana, iebiedēšana vai piespiešana, vai personas vai trešās personas diskriminācija uz jebkāda pamata²³. Profesors Vinstons Nagans un pētnieks Lūks Etkins (*W. Nagan and L. Atkins*) raksta, ka spīdzināšana ir “uzbrukums, autoritāte un leģitimitāte, valsts rada vai pastiprina sociālo konfliktu, grauj priekšstatu par mieru, un apgalvo, ka neierobežota sociālā kontrole realizēta, lai novērstu problēmas ar tiesiskuma principu”. Viņi uzsver, ka, lai gan spīdzināšana var būt “sāpju un ciešanu nodarīšana, kas dominē ar paverdzināšanu un kontroli”, tikai tad, ja tas ietver valsts sankciju un/vai līdzdalību, šāds “sociālais ziņojums un ziņojums par iebiedēšanas, raksturu, darbības stratēģiju un to valsts sociālo kontroli” kvalificējams kā noziegums pret cilvēci²⁴. Saskaņā ar KL 74. pantu kara noziegumi izpaužas noziedzīgā kara likumu un paražu pārkāpšanā. Kara likumi un paražas nostiprinātas daudzās starptautiskās konvencijās, un atkarībā no to pieņemšanas vietas tiek runāts par divām starptautisko humanitāro tiesību nozarēm – Hāgas tiesībām un Ženēvas tiesībām²⁵. Šāds noziedzīgais nodarījums apdraud kara likumus un paražas reglamentēto noteikumu ievērošanu, kā arī humanitāro tiesību aizsargāto personu intereses. 1949. gada 12. augusta Ženēvas konvencijas par civilpersonu aizsardzību kara laikā 3. pantā²⁶ cita starpā ir aizliegta vardarbība, kas apdraud dzīvību un veselību, it īpaši jebkura veida slepkavība, ievainošana, cietsirdīga apiešanās un spīdzināšana. Salīdzinoši var atzīmēt, ka atbildība par spīdzināšanu kā genocīds paredzēta gan Lietuvas Kriminālkodeksa 99. pantā – noziegums pret cilvēci un kara noziegums, gan Igaunijas Soda Kodeksa 90. pantā – vainojams nodarījums pret cilvēci.

2) **Spīdzināšana kā pastāvīgs noziedzīgs nodarījuma sastāvs** ietverts KL 130.¹ pantā, ja spīdzināšana nav izraisījusi smagu, vidēji smagu vai vieglu miesas bojājumu. Ja norādītie

miesas bojājumi izraisīti, tad atbildība par to nodarīšanu ar spīdzināšanu iestājas saskaņā ar Krimināllikuma 125., 126. vai 130. pantu.

3) **Spīdzināšana, kas veikta militārajā dienestā.** Krimināllikuma komentāros skaidrots, ka noziedzīgi nodarījumi militārajā dienestā ir kaitīgi prettiesiski nodarījumi, kas apdraud likumos un citos tiesību normatīvajos aktos noteikto militārā dienesta pildīšanas kārtību (nodarījuma objekts.). KL 340. panta trešajā daļā noteikta atbildība par karavīra spīdzināšanu sakarā ar to, ka viņš pildījis militārā dienesta pienākumus. Noziegums apdraud militārā dienesta pildīšanas kārtību, kā arī cietušā karavīra veselību²⁷. Noziedzīgā nodarījuma objektīvā puse izpaužas karavīra vardarbīgā rīcība pret citu karavīru laikā, kad kaut vai viens no viņiem (vai abi) pilda militārā dienesta pienākumus. Noziedzīgs nodarījums, kas izpaužas kā priekšnieka vardarbība, kurai ir spīdzināšanas raksturs, ir jākvalificē saskaņā ar KL 338. panta 3. daļu.

4) **Ar spīdzināšanu saistīti noziedzīgi nodarījumi:** KL 272.¹ panta 3. daļā noteikta atbildība par piespiešanu dot nepatiesu paskaidrojumu, atzinumu vai tulkojumu parlamentārās izmeklēšanas komisijai, ja tās saistītas ar spīdzināšanu²⁸. KL 294. panta otrajā daļā noteikts sods par piespiešanu dot liecību nopratināšanā, ja tā saistīta ar spīdzināšanu un ja to izdarījusi amatpersona, kura veic pirmstiesas kriminālprocesu. KL 301. panta trešajā daļā paredzēta atbildība par piespiešanu dot nepatiesu liecību, paskaidrojumu, atzinumu un tulkojumu, ja tās saistītas ar spīdzināšanu. Saskaņā ar KL 317. panta trešo daļu sodāmas valsts amatpersonas izdarītas tīšas darbības, kas acīmredzami pārsniedz valsts amatpersonai ar likumu vai uzliktu uzdevumu piešķirto tiesību un pilnvaru robežas, ja tās saistītas ar spīdzināšanu. Tiesu praksē secināts, ja dienesta pilnvaru pārsniegšana saistīta ar spīdzināšanu, pietiekami konstatēt valsts amatpersonas izdarītas tīšas darbības, kas acīmredzami pārsniedz tai ar likumu vai uzliktu uzdevumu piešķirto tiesību vai pilnvaru robežas un to saistību ar spīdzināšanu, lai veidotos šis sevišķi kvalificētais sastāvs²⁹. Lietuvas Kriminālkodeksa 135. pantā (*Severe Health Impairment*) smagi veselības traucējumi, ietverta kvalificējoša pazīme – nodarījums saistīts ar spīdzināšanu vai sevišķu cietsirdību. Lietuvas Kriminālkodeksa 138. panta otrās daļas 6. punktā (neliela smaguma kaitējuma nodarīšana veselībai) noteikta

atbildība saistībā ar spīdzināšanu vai sevišķu cietsirdību.

- 5) **Ar darbību, kurai ir spīdzināšanas raksturs.** KL 125. panta otrās daļas 4. punktā, par smaga miesas bojājuma nodarīšanas veidu tiek atzītas arī nodarījums, kuram ir bijis mocīšanas vai spīdzināšanas raksturs. KL 126. panta otrajā daļā kā vidēja smaguma miesas bojājumu nodarīšanu kvalificējoša pazīme uzskaitīta, darbība, ja tām bijis vai spīdzināšanas raksturs. KL 130. panta trešajā daļā paredzēta pastiprināta atbildība par viegla miesas bojājuma tīšu nodarīšanu, ja darbībām, ar kurām miesas bojājumi nodarīti, bijis mocīšanas vai spīdzināšanas raksturs. KL 338. panta trešajā daļā noteikta atbildība par tīša vidēja smaguma miesas bojājuma nodarīšanu padotajam, kā arī par citām darbībām, kurām ir spīdzināšanas raksturs. Mocīšana un spīdzināšana ir darbības nolūkā radīt upurim fiziskas sāpes, mokas, fiziskas un psihiskas ciešanas. Tomēr jānorāda, ka dažāds ir spīdzināšanas norises raksturs. Likuma komentāros skaidrots, ka mocīšanai raksturīga cietušā turēšana apstākļos, kas ir bīstami tā dzīvībai vai var izsaukt smagu saslimšanu, piemēram, ilgstoša atstāšana bez ēdiena, dzēriena, siltuma, turēšana telpā, kur liegta jebkāda kustēšanās vai pārvietošanās iespēja utt. Spīdzināšanu raksturo apzināta vairākkārtēja vai ilgstoša, vai arī apzināta vienreizēja fiziska iedarbība uz cietušo, sagādājot tam stipras fiziskas sāpes vai psihiskas ciešanas, piemēram, pērsana ar rīkstēm, knaibīšana, durstīšana ar asiem priekšmetiem, termiska iedarbošanās u. tml.³⁰ Lietuvas Kriminālkodeksa 140. pantā (tīša sišana un vieglu miesas bojājumu nodarīšana) tāpat pastiprināta atbildība, ja darbībām bijis spīdzināšanas raksturs.

- 6) **Dzīvnieku spīdzināšana:** KL 230. pantā noteikta atbildība par cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvnieku, kuras rezultātā tas gājis bojā vai sakropļots, vai par dzīvnieka spīdzināšanu. Ar dzīvnieku spīdzināšanu krimināltiesībās saprot tādas darbības, kuras, vainīgajam to apzinoties, raksturo vairākkārtīga vai ilgstoša sevišķu sāpju vai ciešanu sagādāšana³¹, spīdzināšana tāpat ir viena no cietsirdības izpausmēm³². Piemēram, vainīgais *nepilngadīgā klātbūtnē, cietsirdīgi izturējās pret viņa aprūpē esošajiem suņiem un tos spīdzināja, atstājot bez aprūpes uz laiku, kas ir ilgāks par nedēļu, nerūpējoties par viņu veselību un labturību, nenodrošinot suņus ar barību*

un ūdeni, kas atbilst to fizioloģiskajām un etoloģiskajām vajadzībām, ņemot vērā attiecīgā dzīvnieka sugu un attīstības pakāpi un nesekojošā līdzīgu veselības stāvoklim, kā arī nesniedzot palīdzību slimam dzīvniekam un nepieaicinot praktizējošu veterinārārstu, apzinoties, ka pats nav spējīgs šo palīdzību sniegt. Šo darbību rezultātā suņiem tika radītas fiziskas sāpes un ciešanas, diskomforts, dzīvības uzturēšanai tie bija spiesti ēst pat tumā esošos krūmus un lapas, un tādēļ tika izraisīta divu suņu bojāeja. Igaunijas Soda kodeksa 180. pantā (cietsirdības demonstrēšana) paredzēta atbildība par dzīvnieka nogalināšanu vai spīdzināšanu bez iemesla nepilngadīgas personas klātbūtnē.

- 7) **Spīdzināšana, kas aptver vardarbību vai sevišķu cietsirdību.** Krimināllikuma komentāros skaidrots, ka vardarbīga apiešanās pret nepilngadīgo un mazgadīgo var izpausties kā draudi ar fizisku izrēķināšanos (psihiska vardarbība) vai fiziska vardarbība – sišana, piekaušana, spīdzināšana³³. Krievijas profesors A. Popovs (*A.H. Попов*) norāda, ka mocīšana, spīdzināšana, ņirgāšanās par cietušo un sadisms aptver cietsirdīgu rīcību – tīša fizisku un/vai morālu ciešanu nodarīšana³⁴. Vēsturiskā kontekstā var citēt Pirmās neatkarīgās Latvijas valsts izcilo krimināltiesību zinātnieku, profesoru Paulu Mincu, kurš norādīja, ka cietsirdīga izturēšanās Latvijas 1933. gada Soda likuma 308. panta³⁵ izpratnē ir, protams, ne cietušā personas neaizskaramības vienkārša pārkāpšana, bet fizisku mocību sagādāšana tai „spīdzināšanas” veidā³⁶.

Sevišķa cietsirdība tiek saistīta gan ar fizisku, gan arī ar psihisku iedarbību uz cietušo, kad noziedzīga nodarījuma ietvaros cietušajam tiek sagādātas fiziskas sāpes vai psihiskas ciešanas, spīdzinot, mokot, nodarot dažāda smaguma miesas bojājumus, izsakot dažāda rakstura reālus draudus. Ar ņirgāšanos par cietušo saprot personas, tās goda un cieņas pazemošanu izteikti rupjā veidā³⁷. Piemēram, *sevišķa cietsirdība vai ņirgāšanās konstatējama apstākļi, ka apsūdzētais nevis vienkārši vienu vai dažas reizes iesitis personai, bet sitis daudzas reizes, turpinājis sišanu arī tad, kad persona jau nevarēja pretoties. Sevišķa cietsirdība vai ņirgāšanās izpaužas arī apstākļi, ka pēc personas piekaušanas līdz nāvei, apsūdzētais ne vien nepaziņoja par šo notikumu tiesībsargājošām iestādēm, bet, zinot par iespējamām sekām, atstāja to vienkārši mirušu grāvī, kur tā arī tā tika atrasta*

tikai pēc vairākām dienām. Turklāt pēc noziedzīgā nodarījuma apsūdzētais lielījies apkārtējiem par to, ka esot nositis cilvēku un piekordinājis nevienam neko neteikt, pretējā gadījumā solījis izrēķināties³⁸.

KL 117. panta 4. punktā paredzēta atbildība par slepkavību, ja tā izdarīta ar sevišķu cietsirdību. Igaunijas Soda Kodeksā par slepkavību pastiprinošu apstākli tiek atzīta personas nonāvēšana mokošā vai cietsirdīgā veidā. Saskaņā ar Lietuvas Kriminālkodeksa 129. panta otrās daļas 6. punktu paredzēta atbildība par slepkavību, ja tā saistīta ar spīdzināšanu vai ar sevišķu cietsirdību. Krimināltiesību teorijā³⁹, komentāros⁴⁰ un tiesu praksē⁴¹ aprobēta atziņa, ka KL 117. panta 4. punkta izpratnē sevišķa cietsirdība ir juridiska kategorija, ko konstatē tiesa, ņemot par pamatu medicīniskos un juridiskos kritērijus. Likumdevējs sevišķu cietsirdību saista ar slepkavības paņēmieni un arī citiem apstākļiem, kuri liecina par tās izpausmēm. Profesors P. Mincs rakstījis, ka “nežēlība (*Brutalitāt*) nozīmē, ka slepkava nodara savam upurim nevajadzīgas mokas, kas liecina par vainīgā zvēriskiem instinktiem⁴². Par slepkavību, kas izdarīta ar sevišķu cietsirdību, var liecināt sadisma izpausmes, kad pirms dzīvības atņemšanas vai slepkavības izdarīšanas procesā cietušais ticis spīdzināts, mocīts vai notikusi ņirgāšanās par upuri, kā arī ja slepkavība izdarīta ar tādu paņēmieni, kurš vainīgajam apzinoties, bijis saistīts ar sevišķu fizisku un morālu ciešanu sagādāšanu cietušajam (liela daudzuma miesas bojājumu nodarīšana, mokošas iedarbības indes izmantošana, dzīva cilvēka sadedzināšana, ilgstoša atstāšana bez pārtikas un ūdens utt.)⁴³.

Raksturojot sadismu (sadistisku vardarbību), var minēt, ka cilvēkam ar sadistiskajām novirzēm galvenā ir absolūta tieksme pēc varas. Saskaņā ar statistiku 30% sadistu, kuri ir nogalinājuši trīs un vairāk cilvēkus, bijusi solīda cilvēka reputācija, 65% sadistu pārstāvēja vidusšķiru⁴⁴. Fiziska kaitējuma nodarīšana citam ir tikai viens no šīs varas sasniegšanas līdzekļiem. Parasti viņi izjūt nepieciešamību iedvest bailes, lai justos stiprāki par upuri. Lai pakļautu citu cilvēku un kļūtu par tā absolūto pavēlnieku, nepieciešams citu cilvēku padarīt pilnībā bezpalīdzīgu, pakļāvīgu, paklausīgu, tas ir pārvērst to par savu mantu, salaužot upura garu. Tas tiek sasniegts ar pazemošanu un pakļaušanu verdzībai⁴⁵. Psihoanalīzes pamatlīcējs Zigmunds Freids (*S. Freud*) sadismā saskata destruktivitātes formu, kurā gūst baudu pašā mocīšanās, spīdzināšanas vai postīšanas aktā, lai gan

aprakstīja to kā īpašu seksuālās baudas un neseksuāla nāves instinkta savienojumu. Piemēram, apmēram 5% izvarošanu bija novērtētas kā sadistiskas, kuras raksturoja dusmas, niknums un varaskāre⁴⁶. Amerikāņu speciāliste Anna Soltera (*A. Salter*) raksta, „daži gadījumi, ko mēdz dēvēt par vardarbību ģimenē, īstenībā ir maskēts sadisms. Sadistiski uzbrukumi bieži netiek kvalificēti, jo lielākoties uzmanību pievērš tam, kuras ķermeņa daļas upurim ir cietušas (piem., dzimumorgāni), nevis uzbrukuma patiesajiem motīviem⁴⁷. Sadisti spīdzina, dara to cītīgi, uzmanīdami sava upura sajūtas, un pastiprina mocības, lai palielinātu upura sāpes, apzināti izraisa sāpes un šausmas⁴⁸.

Spīdzināšanas sociālo bīstamību un kaitīgumu galvenokārt nosaka spīdzināšanas galēji negatīvās pazīmes, tās nežēlība un necilvēcība, tieksmē nodarīt ne tikai fiziskas sāpes un ciešanas, bet arī psihiskas ciešanas, kā arī fiziski apspiest un nomākt indivīdu, tādā veidā liekot upurim ciest:

- 1) nodarīt sāpes un ciešanas cilvēkam vai citai dzīvībai būtnei. Dzīvnieku aizsardzības likums nosaka “cilvēkam ir morāls pienākums cienīt jebkuru radību, izturēties pret dzīvniekiem ar iejūtīgu sapratni un tos aizsargāt. Nevienam nav atļauts bez pamatota iemesla nogalināt dzīvnieku, nodarīt tam sāpes, radīt ciešanas vai citādi kaitēt”.

- 2) apmierināt vainīgās personas vēlmes. Piemēram, sadisti, veicot seksuāla rakstura darbības, no upura psiholoģiskām vai fiziskām ciešanām gūst seksuālu apmierinājumu. Kādā intervijā, stāstot par savām izjūtām, sadists (sava dēla izmantotājs) apraksta: mani pārņēma milzīga jūsmā jebkurā situācijā, kad varēju izjust savu pārkumu un kundzību. Varas un visspēcības izjūta saglabājas daudz ilgāk. Un es zināju, ka varu to iegūt jebkurā laikā, es zināju, kas man jādara. Un vienīgais, kas man jādara – jāpakļauj kāds savai gribai un es jutu ekstāzi⁴⁹.

- 3) apzināti sagraut ne tikai personu fizisko un emocionālo labsajūtu, bet dažkārt arī iznīcināt veselu kopienu cieņu un gribu. Tā skar visus cilvēkus, jo noliedz cilvēka eksistences būtību un cerības uz gaišāku nākotni⁵⁰.

Domu par spīdzināšanas psiholoģisko un fizisko raksturu turpina arī Džordžaunā Universitātes profesors Deivids Lubana (*D. Luban*) un Oksfordas Starptautiskā pētījumu centra vecākais pētnieks Henrijs Šū (*H. Shue*), norādot ka spīdzināšana var izpausties kā ilgstoša izolācija, privātuma zaudējums, seksuāla rakstura pazemojumi, pārvietošanās brīvību ierobežošana

(ieslodzīšana šaurās telpās, pagrabā, garāžā, u. c.), draudi nodarīt kaitējumu upurim vai tā tuviniekiem. Šīs dažādās rīcības formas nodara garīgas, psihiskas sāpes un ciešanas⁵¹.

Objektīvi spīdzināšanas kaitīgās sekas var izpausties:

- 1) **miesas bojājumu formā.** Miesas bojājumi ir cilvēka organisma audu, orgānu un sistēmu anatomiski bojājumi vai funkcionāli traucējumi, kas radušies fizikālu – mehānisku, termisku, elektrisku, akustisku, radiācijas, ķīmisku, bioloģisku un psihisku iedarbību rezultātā⁵². Miesas bojājumi atkarībā no smaguma pakāpes tiek iedalīti – smagi miesas bojājumi; vidēja smaguma miesas bojājumi un viegli miesas bojājumi.
- 2) **fiziskās sāpēs.** No medicīniskā viedokļa sāpes ir organisma indikators, kas norāda uz izmaiņām orgānā. Tās būtībā ir aizsardzības reflekss, kas signalizē par briesmām un par audu bojājumu. Ilgstošas sāpes var būt par iemeslu cilvēka psihes un izturēšanās izmaiņām, miega traucējumiem, paaugstinātam asinsspiedienam, ciešanām, ēstgribas traucējumiem un izmainītām citu orgānu funkcijām⁵³.
- 3) **kā īpašu fizisku sāpju formu var nodalīt fiziskas ciešanas.** Ciešanas raksturo daudzkārtējas, ilgstošas sāpes, kuras izjūt persona. Tiesu prakses apkopojumā krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo atzīts, ka fiziskas ciešanas ir fiziskās vardarbības tiešas sekas, un tās tiek saistītas ar ķermeņa sāpēm, ko izraisa fiziska spēka pielietošana, dažāda veida fiziskas traumas, ievainojumi utt., un kas izpaužas kā negatīvas sajūtas: sāpes, drudzis, nelaba dūša, reiboņi un citi slimīgi simptomi⁵⁴. Tāpat atzīts, ka termins “fiziskas ciešanas” vistiešāk un apkopojošāk raksturo spīdzināšanas rezultātu. Pamatots ir Krievijas profesora R. Šarapova uzskats, ka fiziskas ciešanas ir vardarbības sekas, kas norāda uz vainīgās personas sevišķu cietsirdību pret cietušo. Fiziskas ciešanas var izpausties sistemātiskās akūtās fiziskās sāpēs, kad tiek nodarītas ilgstoši vai periodiski atkārtotas un sevišķās sāpēs. Tāpat R. Šarapovs norāda, ka tās var izpausties cietušā ilgstošā fiziskā vājumā, nespēkā, savārgumā vai novājēšanā, kā pamatā bijis pārtikas, ūdens, siltuma trūkums un citāda cietsirdīga apiešanās⁵⁵.
- 4) **psihiskas ciešanas.** Krimināltiesību teorijā nav vienota un vispārāzīta psihisko ciešanu traktējuma. Psihe ir gan apzinātu, gan neapzinātu psihisko parādību kopums. Tā ir cilvēka

visu psihisko procesu un psihisko parādību kopums, kas regulē viņa mijiedarbību ar apkārtējo vidi. Citējot S. Ožegovu (*C.H. Ожегов*) var atzīmēt, ka psihe ir priekšstatu, sajūtu, jūtu, domu kā apziņas atspoguļojums, cilvēka dvēseles krātuve⁵⁶. Tiesu prakses apkopojumā krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo atzīts, ka psihiskas ciešanas (psihiskās sekas, psihiskais kaitējums) ir psihiskās (emocionālās) vardarbības rezultāts, kas izpaužas kā kaitīgas izmaiņas cilvēka emocionālajā sfērā negatīvu psihisku stāvokļu veidā jeb kā emocionālais stress. Emocionālais stress rodas draudu, aizvainojuma situācijās, kad bailes (bažas) par draudu realizēšanu, aizvainojums un pazemojums var izraisīt psihisko procesu norises izmaiņas, emocionālas novirzes, darbības motivācijas sfēras transformācijas, kustības un runas centru darbības traucējumus, tādējādi ietverot bērna sociālās, emocionālās, kognitīvās un intelektuālās attīstības traucēšanu un/vai bērna uzvedības neatbilstošu mainīšanu⁵⁷.

Spīdzināšanas gaitā upuris pārcieš psihotraumaļošu situāciju. Tās rezultātā būtiski tiek kaitēts personas veselībai – fiziskajai un garīgajai neaizskaramībai; godam un cieņai; personas sociālai labklājībai; personas veselībai un galējos apstākļos personas dzīvībai. Pamatoti var norādīt, ka izpratne par cilvēka veselību netiek reducēta tikai uz fizisko veselību, bet tiek ņemti vērā arī psihiskie, emocionālie un garīgie aspekti. Atbilstoši Pasaules Veselības organizācijas sniegtajai definīcijai, veselība ir pilnīga fiziska, psihiska (garīga) un sociāla labklājība, nevis tikai stāvoklis bez slimības vai fiziskiem trūkumiem⁵⁸. Autore norāda, ka kaitējums veselībai ir kvalitatīvs un kvantitatīvs rādītājs. Kaitējuma kvalitatīvais raksturojums nosakāms, novērtējot organismam nodarīto veselības traucējumu un izraisīto patoloģiju. Šāds kaitējums var būt miesas bojājumi; saslimšana; patoloģisks stāvoklis. Kvantitatīvais rādītājs – kaitējuma pakāpe. Kaitīgo seku – sāpju un ciešanu nodarīšana ir spīdzināšanas skaidrojuma galvenais konstrukcijas kvalitatīvais raksturojums. Pārciestā vardarbība ietekmē visas cilvēka funkcionēšanas sfēras:⁵⁹

- **afektīvo** (emocijas un jūtas) – rodas negatīvas emocijas (bailes, kauns, vainas izjūta, apdraudējuma sajūta, bezpalīdzības sajūta, dusmas, izsīkums) un traumatiski stāvokļi (trauksme, depresija, pēctraumas stresa sindroms, disociācija, uzbudinājums);
- **kognitīvo** (uztveri, domāšanu, atmiņu,

- ieskaitot uzskatu par sevi, citiem un pasauli kopumā) – uztveres apjoms un pavājināts kontakts ar realitāti, tādu domāšanas spēju līmeņa kā uzmanība, koncentrēšanās, sistēmiskums izmaiņas, atmiņu fragmentācija, pieredzes integrācijas traucējumi, kā arī pašnāvības domas vai zems pašvērtējums;
- **biheiviorālo** (uzvedību) – destruktīva uzvedība (agresija, autoagresija, ieskaitot kaitīgos ieradumus) vai bezpalīdzības stāvoklis un pasīva uzvedība, vai neatbilstošas atbildības uzņemšanās;
 - **sociālo** (saskarsmi, sevis aprūpēšanu) – komunikācijas samazināšanās vai pārtraukšana, izmaiņas personīgās higiēnas un vides sakārtošanas līmenī, socializācijas traucējumi (darba un mācību spēju mazināšanās, sabiedriskās darbības pārtraukšana, izolēšanās);
 - **ekonomisko** (ienākumu gūšanu);
 - **fizisko** (veselību) – veselības traucējumi, kas saistīti ar šoku, krīzi vai satur psihosomatiskus simptomus kā galvassāpes, vēdersāpes, sirds darbības vai gremošanas traucējumi, miega vai ēšanas traucējumi, nervozitāte, neizturība pret spriedzi, slikta pašsajūta un imunitātes pavājināšanās;
 - **eksistenciālo** (vērtību sistēmu, ticību, pārliecības) – eksistenciālā krīze ar vērtību sistēmas sabrukumu un dzīves jēgas zaudēšanu. Traumatiski iedarboties var jebkurš notikums, kas izsauc šausmu, baiļu, kauna sajūtas un dvēseliskas sāpes. Un no tā, cik jūtīgs ir cietušais, būs atkarīga traumas attīstības iespējamība⁶⁰.

Secinājumi

- Apkopojot rakstā izklāstīto, varam nodalīt šādas spīdzināšanas jēdziena tipiskākās pazīmes:
- noziedzīgs nodarījums izdarīts ar nodomu (tīši);
 - nodarījums var izpausties kā:
 - fiziska vardarbība. Fiziskās vardarbības rezultātā rodas fizisks kaitējums organisma anatomiskajam un fizioloģiskajam kopumam;

- psihiska un emocionāla personas ietekme;
- sišana (sitienu izdarīšana);
- citāda vardarbīga vai cietsirdīga rīcība (var ietvert ilglaicīgu turēšanu bez pārtikas vai ūdens; turēšanu aukstā pagrabā, piesiešanu utt.);
- darbība vai bezdarbība ir ilgstoša vai sistemātiska, tomēr tā var būt arī vienreizēja personas darbība;
- kaitīgās sekas, izpaužas noteiktu, ar Krimināllikumu aizsargātu interešu apdraudējumā:
 - fiziskas sāpes un ciešanas – fiziskā kaitējuma veids, fizisku spēju nodarīšanas rezultāts. Fizisko ciešanu nodarīšana neizbēgami ir saistīta ar psihiskām ciešanām;
 - psihiskas ciešanas – psihiskais kaitējums. Psihiskās ciešanas (psihiskās sekas, psihiskais kaitējums) ir psihiskās (emocionālās) vardarbības rezultāts, kas izpaužas kā kaitīgas izmaiņas cilvēka emocionālajā sfērā negatīvu psihisku stāvokļu veidā jeb kā emocionālais stress⁶¹.

Vardarbības ietekmes sfēras kontekstā var norādīt, ka spīdzināšana var izpausties gan starppersonu, gan kolektīvas vardarbības formā. Spīdzināšanas īstenotājs var būt indivīds, cilvēku grupas loceklis vai pat valsts. Tā var būt īstenota:

- pret pazīstamu cilvēku, tuviniekiem (ģimene);
- paņiņu lokā, militārās attiecībās, kā arī pret nepazīstamu personu;
- kriminālprocesa gaitā, slēgta tipa iestādēs (brīvības atņemšanas vietās u.c.) un arī,
- izdarot noziegumus pret cilvēci un kara noziegumus.

Varam nodalīt spīdzināšanas iedarbības sfēras: *ģimene; sadzīve; kriminālprocesa gaita; politiska un militāra*. Spīdzināšana var veidot:

- 1) patstāvīgu noziedzīgu nodarījumu;
- 2) noziedzīga nodarījuma kvalificētu sastāvu;
- 3) ietilpst vardarbīgas apiešanās vai sevišķas cietsirdīgas rīcības formā.

Atsauces

- ¹ Latviešu valodas vārdnīca. / autoru kolektīvs. 2. izdevums. Rīga, Avots, 1998., 841. lpp.
- ² International Handbook of Violence Research. Volume 1. / edited by Heitmeyer W., Hagan J. Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 2003. p. 13.
- ³ Rokasgrāmata “Metodes un pieeja sociālā darba jomā”.
Pieejams: <http://www.sif.lv/nodevumi/nodevumi/3167/rokasgramata.pdf> – aplūkots 21.03.2017.

- ⁴ Шарапов Р.Д. Насилие в уголовном праве (понятие, квалификация, совершенствование механизма уголовно-правового предупреждения): Автореф. дис. д-ра юрид. наук. Екатеринбург, 2006, с. 15, 17, 19. Землюков С.В. Уголовно-правовые проблемы преступного вреда. Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 1991, с. 125.
- ⁵ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII nodaļa). Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2016., 448. lpp.
- ⁶ Vardarbība ģimenē. Pieejams: <http://marta.lv/marta-darbiba/vardarbiba> – aplūkots 18.03.2017.
- ⁷ Tezaurs. Pieejams: <http://tezaurs.lv/#/sv/spidzinat> – aplūkots 18.03.2017.
- ⁸ The Free Dictionary by farlec. Pieejams: <http://www.thefreedictionary.com/torturing> – aplūkots 19.03.2017.
- ⁹ Zemītis G. Ārvalstu valsts un tiesību vēsture. Rīga, Biznesa augstskola Turība, 2006., 56. lpp, 167.-169. lpp.
- ¹⁰ Rokasgrāmata kriminālprocesā prokuroriem. / G. Kūtra zin. red. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2010., 31. lpp.
- ¹¹ *Cēsnieks pret Latviju*. Nr. 9278/06 – ECT spriedums 11.02.2014. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/eiropas-cilvektiesibu-tiesas-ect-spriedumi-un-lemumi> – aplūkots 17.03.2016.
- ¹² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 9. februāra lēmums lietā Nr. SKK-92/2016 (Krimināllieta Nr. 1126119714). Pieejams: at.gov.lv/files/files/skk-92-2016.doc – aplūkots 17.03.2016.
- ¹³ Latvijas Republikas tiesībsarga 2016. gada ziņojums. Rīga, 2007., 83. lpp.
- ¹⁴ Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. / I. Ziemeles redakcijā. Rīga, Izglītības soļi, 2000., 73. lpp.
- ¹⁵ Augstākās tiesas Plēnuma 1993. gada 1. marta lēmums “Par krimināllikumu piemērošanu lietās par tīšu miesas bojājumu nodarīšanu”.
- ¹⁶ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2014., 125. lpp.
- ¹⁷ Krastiņš U. Tieša nodoma tvērums krimināltiesībās. Krimināllikuma 9. panta otrās daļas paplašināts komentārs ar teorētiskām nostādnēm. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2017., 32. lpp.
- ¹⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas lēmums, lietas Nr. 11817000612 (arhīva Nr. SKK-0434-16).
- ¹⁹ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2014., 73. lpp.
- ²⁰ Penal Code of Estonia. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> – aplūkots 19.03.2017.
- ²¹ Criminal Code of Lithuania. Pieejams: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> – aplūkots 18.03.2017.
- ²² Romas Starptautiskās krimināltiesas statūti: Starptautisks dokuments. Latvijas Vēstnesis, Nr. 97 (2672), 28.06.2002
- ²³ Paporinskis M. Kas ir noziegumi pret cilvēci // Jurista vārds, Nr. 34 (2922), 2003. gada 23. septembris.
- ²⁴ Nagan W. & Atkins L. The International Law of Torture: From Universal Proscription to Effective Application and Enforcement, 14 HARV. HUM. RTS. J. 87, 90 (2001).
- ²⁵ Liholaja V. Starptautiskās krimināltiesības. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2003., 95. lpp.
- ²⁶ Tai skaitā personām no bruņoto spēku sastāva, kuras nolikušas ieročus, kā arī pret tām, kuras pārstājušas piedalīties militārajās akcijās sakarā ar slimību, ievainojumu, aizturēšanu vai jebkuru citu iemeslu, jebkuros apstākļos izturēsies humāni, bez jebkādas nelabvēlīgas diskriminācijas pēc rases, ādas krāsas, reliģijas vai ticības, dzimuma, izcelsmes vai materiālā stāvokļa vai jebkuriem citiem līdzīgiem kritērijiem.
- ²⁷ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII-XXV nodaļa). Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2016., 643. lpp.
- ²⁸ Kurzemes apgabaltiesas 2014. gada 22. decembra spriedums krimināllietā Nr. 11380056911 (Lietas arhīva Nr. KA02-0232-14/8). Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi> – aplūkots 19.03.2017.
- ²⁹ Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 317. panta otrās daļas, 318. panta otrās daļas un 319. panta otrās daļas. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departaments. 2014., 43. lpp.
- ³⁰ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII nodaļa). Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2016., 289. lpp.
- ³¹ Piemēram, pērsana ar rīkstēm, knaibīšana, termiska iedarbība, multiplu nelielu bojājumu nodarīšana

ar asiem priekšmetiem, nonāvēšana ar mokošiem paņēmieniem utt.

- ³² Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2009., 528. lpp.
- ³³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2. grāmata. Sevišķā daļa. Rīga, firma „AFS”, 2007., 377. lpp.
- ³⁴ Попов А.Н. Убийства при отягчающих обстоятельствах. Санкт-Петербург, Юридический центр Пресс, 2003, с. 36.
- ³⁵ Par cietsirdīgu apiešanos ar personu, kura atrodas no vainīgā atkarīgā stāvoklī vai kurai trūkst pašaizsargāšanās iespējas.
- ³⁶ Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga, Latvijas Universitāte, 1939., 168. lpp.
- ³⁷ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII¹ nodaļa). Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2015., 218. lpp.
- ³⁸ Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2014. gada 26. marta spriedums Krimināllietā Nr. 11221109513. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi> – aplūkots 17.03.2017.
- ³⁹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2009., 209. lpp.
- ⁴⁰ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII nodaļa). Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2016., 238. lpp.
- ⁴¹ Latvijas Augstākās tiesas Plēnuma 1992. gada 24. februāra lēmums Par krimināllikumu piemērošanu lietās par tīšām slepkavībām.
- ⁴² Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V. Liholajas komentāriem. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2005., 222. lpp.
- ⁴³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2. grāmata. Sevišķā daļa. Rīga, firma “AFS”, 2007., 193. lpp.
- ⁴⁴ Rokasgrāmata „Metodes un pieeja sociālā darba jomā”. Pieejams: <http://www.sif.lv/nodevumi/nodevumi/3167/rokasgramata.pdf> – aplūkots 22.03.2017.
- ⁴⁵ Малкина-Пых И. Виктимология. Психология поведения жертвы. Москва, Эксмо, 2010, с. 154.
- ⁴⁶ Невович Н.Е. Процессуальная психотерапия женщин-жертв сексуального насилия. Санкт-Петербург, 2004, 1.1. Феномен сексуального насилия и основные теории возникновения насилия.
- ⁴⁷ Soltera A. Varmākas, pedofili, izvarotāji un citi. To psiholoģija un aizsardzība pret tiem. b.i.v., Adria Books, 2007, 107. lpp.
- ⁴⁸ Veitnere I. Bērnu seksuālā izmantošana. Psiholoģiskie aspekti un izmeklēšanas īpatnības. Rīga, Latvijas Policijas akadēmija, 1997., 12. lpp.
- ⁴⁹ Soltera A. Varmākas pedofili, izvarotāji un citi. To psiholoģija un aizsardzība pret tiem. SIA Adria Books, 2007., 109. lpp., 104. lpp.
- ⁵⁰ Iacopino V. Treatment of survivors of political torture: commentary. // The Journal of Ambulatory Care Management, 1998, 21(2), p. 5–13.
- ⁵¹ Luban D., Shue H. Mental Torture: A Critique of Erasures in U.S. Law. Georgetown University Law Centre, 2011. Pieejams: scholarship.law.georgetown.edu – aplūkots 24.03.2017.
- ⁵² Likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 3. pielikums. Kritēriji miesas bojājumu smaguma pakāpes noteikšanai, veicot medicīnisko ekspertīzi.
- ⁵³ Populārā medicīnas enciklopēdija. Pieejams: www.neslimo.lv – aplūkots 28.03.2017.
- ⁵⁴ Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Latvijas Republikas Augstākā tiesa, Rīga, 2015. Pieejams: at.gov.lv/files/files/skk-92-2016.doc – aplūkots 17.03.2016.
- ⁵⁵ Шарапов Р.Д. Преступное насилие. Москва, Изд-во «Юрлитинформ», 2009, с. 164.
- ⁵⁶ Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70 000 слов / под ред. Н.Ю. Шведовой. Москва, Рус. яз., 1990, с. 628.
- ⁵⁷ Bērns un kriminalitāte. Metodiski informatīvo materiālu krājums. / autoru kolektīvs, zin. red. A. Vilks. Rīga, SIA „Izdevniecība RaKa”, 2001., 111. lpp.
- ⁵⁸ World Health Organization definition of Health. Pieejams: <http://www.who.int/about/definition/en/print.html> – aplūkots 20.03.2017.
- ⁵⁹ Poudžiunas I. Seksuālas vardarbības psiholoģiskās sekas. Prezentācija. Pieejams: www.lm.gov – aplūkots 28.03.2017.

⁶⁰ Harlamova J. Negatīvo pārlicību saistība ar pēctraumas stresa traucējumiem un panikas lēkmju izpausmēm: Promocijas darbs. Rīga, Latvijas Universitāte, 2014., 14. lpp.

⁶¹ Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Latvijas Republikas Augstākā tiesa, Rīga, 2015., 49. lpp. Pieejams: at.gov.lv/files/files/skk-92-2016.doc – aplūkots 17.03.2016.

Abstract

The paper considers basic provisions about the concept of torture in a Criminal Law and characteristics of torture. Torture constitutes a serious crime with traumatic physical and psychological consequences. The ban on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment is well articulated in national and international instruments. The paper provides analyses of various scientists, theories of Criminal Law, it also analyses the existing judicial practice.

Аннотация

В данной статье автор рассматривает понятие «пытка» в уголовном праве и предлагает его уголовно-правовую характеристику. Пытка – это умышленное причинение физической боли или физического либо морального страдания путем нанесения побоев, мучений или иных насильственных действий с целью принудить потерпевшего совершить действия, противоречащие его воле. Абсолютный запрет пыток или жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения или наказания хорошо определен на государственном и международном уровне. В статье анализируются мнения ученых и юристов-практиков, теория и судебная практика.